ÜNAK 2013

Konferansı

Bilgi Sistemleri Platformlar Mimariler ve Teknolojiler

19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Bildiriler Kitabı

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Güssün Güneş

Dr. Nevzat Özel

Tolga Çakmak

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği

Ankara, 2016

ÜNAK 2013 Konferansı
Bilgi Sistemleri Platformlar Mimariler ve Teknolojiler
19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Bildiriler Kitabı

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Güssün Güneş

Dr. Nevzat Özel

Tolga Çakmak

Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği

Ankara, 2016

ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler
19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

ISBN: 9786056634901

©2016, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği ve bildiri sahipleri.

Her hakkı saklıdır. Bu kitap içerisinde sunulan bilgilerin bir bölümü ya da tamamı kaynak gösterilmeden kullanılamaz, herhangi bir ortama kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler (İstanbul: 2013)

Bildiriler kitabı / ÜNAK 2013 Konferansı: Bilgi Sistemleri, Platformlar, Mimariler ve Teknolojiler, 19-21 Eylül 2013, Marmara Üniversitesi, İstanbul; Editörler: Güssün Güneş, Nevzat Özel, Tolga Çakmak,. -- Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, 2016.

vii, 248 s.

ISBN: 9786056634901

1. Kütüphane Bilimi - Türkiye -Kongreler. 2. Bilgi Sistemleri. 3.Bilgi Platformları. 4. Bilgi Mimarileri. 5. Bilgi Teknolojileri. I. Güneş, Güssün II. Özel, Nevzat III. Çakmak, Tolga

Z672.5 Un13 2016

020 Un13 2016

Kurumsal Blogların Taşıdığı Riskler
H. Buluthan ÇETİNTAŞ *97*

Bilgi Erişiminde Konu Rehberleri: Türkiye'deki Kütüphaneler Üzerine Bir Değerlendirme
Kasım BİNİCİ *104*

Teknoloji Özel Arşivleri Nasıl Etkiliyor?
Hakan ANAMERİÇ, Fatih RUKANCI *115*

An Insight into the Transfer of Digital Records to Archives
Lale ÖZDEMİR *121*

Kütüphanelerde ve Arşiv Kurumlarında İnteraktif Teknolojilerin Kullanımı
Murat YILMAZ *127*

Bulut Bilişim: Kütüphaneler İçin Yeni Bir Ufuk
Ezgi BİLGEHAN, Eylül TAT *140*

İnternette Dijital Arkeoloji ve Büyük Veri İlişkisi: Dijital Arkeolojinin Kümelenmiş Verilere Etkisi ve Sosyal Ağlar Kapsamında Bu Verileri Kullanım Amaçları
Yeşim DUMAN *148*

Gittigidiyor.com Sitesinin Bilgi Mimarisi Açısından Sosyo-Teknik Analizi
N. Sümeyra ULUCAN *155*

Mobil Uygulamalar ve Mobil Kütüphaneler: Kütüphanelerde Kullanılan Mobil Uygulamalar, Uygulama Çeşitliliği, Müşteri Beklentileri ve Kütüphaneleri Bekleyen Mobil Gelecek
Yazbahar ÇETİN *165*

JIRA: Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Uygulama
Burcu ERSOY, Erkan KESER *174*

Yerel Kültürel Mirasın Semantik Ortamda Sunumu: Kavramsal Model Önerisi
Yusuf YALÇIN, Halil İbrahim GENÇBÜYÜR *186*

Üniversite Kütüphanelerinde Twitter'in Sosyal Medya Aracı Olarak Kullanımı
Bahar Biçen ARAS, Huriye ÇOLAKLAR *192*

© ÜNAK 2013 Konferansı Bildirileri

Teknoloji Özel Arşivleri Nasıl Etkiliyor?

Hakan ANAMERİÇ[*], Fatih RUKANCI[**]

Öz

Teknoloji, son 20 yıllık süre içerisinde birey ve kurumları ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlardan şekillendirmeyi hızlandırmıştır. Teknolojinin insan hayatına girdiği her yeni dönem ve evrede, bu kavramın "iyi" ve "kötü" tarafları da özellikle ekonomik ve sosyolojik açılardan gündeme gelmiştir. Ancak bu tartışmalar teknolojinin ilerleyişini, kamu hizmetlerinde kullanımını ve bireysel çekiciliğini kaybetmemiştir. Teknoloji tüm bileşenleri ile beraber hayatın vazgeçilmez bir olgusu olduğunu kamu ve özel arşivlerin düzenlenmesi, hizmete sunulması ve korunmasında da göstermiştir. Özellikle artan medya türü/tipi, bilgi kayıt ortamlarındaki değişim, daha fazla veri depolama yeteneği ve verilerin transferindeki kolaylıklar, teknolojinin arşivcilik yöntem ve tekniklerinde de ciddi bir tercih unsuru olarak kendini kabul ettirmiştir. Ancak uzun yıllar kamu ve özel arşivlerinin düzenlenmesi ile ilgili sorunlar yaşayan ülkelerde, teknolojinin yoğunlukla kullanılması geleneksel sorunların yanına "teknik" sıkıntıların da ortaya çıkmasına neden olmakta ve çözüm süresini uzatmaktadır. Bunun yanı sıra teknoloji bazı özel arşiv malzemesinin de sayısını kontrol edilemez boyutlara erişmesine neden olmaktadır. Çalışmada bu sorunlarla ilgili örnekler verilerek bazı çözüm yolları önerilecek ve değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Özel Arşivler, Özel Arşiv Malzemesi, Medya, Bilgi Kayıt Ortamı, Dijitalleştirme, Veri Transferi.*

Giriş

Arşiv kavramı ülkemizde belirli niteliklere sahip belge grubu, bina ve depo alanları için adeta şemsiye bir terim olarak algılandığı için arşivlerin gruplandırılması, türlere ayrılması oldukça farklı ve karmaşık hale gelmiştir. Arşivlerin bir organizasyon olarak nitelendirilmesi hukuken ait olduğu yapıya göre kategorize edilmesini olanaklı kılmıştır. Buna göre arşiv ancak iki grup altında sağlıklı bir ayrıma tabi tutulabilir. İlk grupta arşivin sahibi resmi kurumlardır yani dolayısıyla devlettir ki bunlara kamu arşivleri denilmektedir. İkinci grup ise hukuken kamuya ait olmayan özel arşivler olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Arşiv hizmetlerinde, sadece kamu ile alakalı belgelerin yer alması gerektiği fikri yaygın ise de, kamu hayatındaki kişilere ait ve arşivin elde etmeye çalıştığı birtakım özel belgeler de vardır" (Delmas, 1991, s.35). "Bireylerin veya şirket ve çeşitli türden kuruluşlar gibi tüzel kişilerin belgeleri, kamusal kayıtların önemli bir tamamlayıcı unsurudur. İçerdikleri bilgilerin kamusal kayıtlardan belki de daha az otantik veya güvenilir olmasına karşın, bu vesikalar eksiklikleri telafi edici niteliğe sahiptirler. Hâlihazırda bilinen her konu üzerine daha keskin, daha renkli ve devlet arşivinde bulunanlara göre çoğu zaman daha aydınlatıcı bilgiler içerebilmektedirler. Bu belgeler, yalnızca kamusal kayıtlara dayanmaları halinde, tarihsel raporların daha ilginç ve olduklarından daha okunaklı (anlaşılabilir) hale getirilmesi amacıyla da kullanılabilirler.

"Özel arşivler, devlet nezaret yetkisini, ekonomik arşivlerin (firmaların), dini arşivlerin, birlik arşivlerinin, politik parti arşivlerinin, ticari dernek arşivlerinin ve aile arşivlerinin ve aile arşivlerinin üzerine de yöneltmelidir. Çünkü bunlar, ülkenin tarihini ilgilendirir ve milli mirasın bir parçasını oluşturur. Bunların listeleri çıkartılmalı ve tabii sahiplerinin onlar üzerindeki hakkı baki kalmak şartıyla korumaya alınmalıdır. Fakat bunların sahipleri milli arşivin yetkisi olmaksızın onlar üzerinde çeşitli işlemler (tahribat, dağıtım, satış, ihracat) yapabilme hakkına sahip olmamalıdır" (Delmas, 1991, s.30).

[*] Ankara Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {hakananameric@gmail.com}
[**] Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Türkiye {frukanci@gmail.com}

“Karşı karşıya kaldığımız problem, araştırma değerinin nasıl belirlendiği ve üretilen kamusal ve özel kayıtlar arasından nasıl seçildiğidir” (Schellenberg, 2008, s.57).

“Kayıtlar kesin standartlarla değerlendirilemezler. Onların değerlerinin ölçülebileceği bir karşılaştırma standardını oluşturmak mümkün değildir. En fazla yapılabilen, kayıtları değerlendirirken göz önünde bulundurmak için kesin prensipler geliştirmektir ve bu prensipler de ancak ve ancak değerlendirmenin güvenilmez sığlıkları arasında arşivciyi yönlendirmek için sadece kılavuz çizgisi olmaya yarayacaktır.”

“Özel ve devlet kayıtları değerlendirilirken bile farklı kriterler kullanılmalıdır ki özel kayıtlar bir bütün olarak, kamusal kayıtlardan daha az ayrıntılı ve daha az kapsamlıdır. Bu nedenle kamusal kayıtlardan daha az tutucu şekilde değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra farklı dönemlerin değerlendirilmesinde farklı kriterler kullanılmalıdır. Dolayısıyla ilk prensip tarihi kayıtlar için bir tarih sınırlaması getirmek olabilir” (Schellenberg, 2008, s.58).

İkinci prensip, özel kayıtların, her ne zaman arşivsel bir kuruluşa ulaştırılırsa saklanması gerektiği şeklindedir. ABD’de üniversite kütüphaneleri, özellikle 10 yıldan daha fazla bir süredir oldukça etkin toplama programları başlatmışlardır.”

Özel yazıları değerlendirirken, her ne kadar mutlak kesinlikle uygulanmamaları gerekiyorsa da, iki kriter göz önünde tutulmalıdır. Bunlardan birisi, belgelerdeki enformasyonun eşsizliği, diğeri ise belgelerin içeriklerinin önemiyle ilgilidir” (Schellenberg, 2008, s.59).

“Eşsizlik” terimi, belli belgelerde yer alan bilgilerin, ne yayınlanmış ne de yayınlanmamış kaynaklar olmak üzere başka hiçbir yerde bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bir arşivci, belgelerin gerçekten de eşsiz olduğunu belirlemek için esas konularıyla ilgili olarak kitaplarda, gazetelerde, dergilerde ve diğer yayınlarda veya araştırma kurumlarında korunmakta olan el yazması koleksiyonlarda hangi bilgilerin bulunduğunu bilmelidir. Kendisi, tek kelimeyle, belgelerin konusuna ilişkin bütün bilgilerden haberdar olan gerçek bir uzman olmalıdır.

“Önem” terimi ise, kayıtları oluşturan kişinin önemine veya kayıtların ait olduğu konuların önemine ilişkindir. Arşivciler, bir ülkenin tarihi açısından önemli olan kişilikler tarafından oluşturulan veya bu kişiliklerle ilgili tüm belgeleri apaçık bir şekilde korumalıdır. Arşivcilerin tarih bilgileri genişse de, ayrıca olayların gidişatında (her ne kadar daha az kişi tarafından bilinse de) dikkate değer kişiler hakkındaki belgeleri koruyacaklardır. Eğer bir kurumun tarihi ile ilgileniyorlarsa, bağlantılı oldukları kurum / kuruluşların gelişiminde belirleyici olan kişilere ait belgeleri korumalıdırlar, bu kişiler her ne kadar fazla tanınmış olmasa da…

Arşivciler bunun yanı sıra belli başlı tarihi olaylar veya serüvenler ya da belli bir tarihi yer ve bina gibi önemli şeyler ve fenomenlerle ilgili belgeleri de saklamalıdırlar. Genel olarak söz konusu kişi, nesne veya fenomen ne kadar önemli ise onlarla ilgili kayıtlar da o kadar önemlidir (Schellenberg, 2008, s.60).

Önem kriteri mutlak bir şey değildir; zira akademik biri için önemsiz olan bir şey, başkası için önemli olabilir. Önemsiz sayılan kişilerin kayıtları (çiftçi, ambarcı, işçi gibi) çoğu zaman ekonomik ve sosyal durum hakkındaki araştırmalar için korunurlar. Bu konuyla ilişkili olan bu tür kayıtlar, az bulunmaları sebebiyle değerlidir, zira sıradan insanlar genelde kayıt tutmazlar (Schellenberg, 2008, s.61).

Genelde araştırma amaçlı kayıtların değeri hakkında şu hususlarla hükme varılır:

- Eşsizlik
- Kullanılabilirlik veya form
- İçerdikleri bilginin önemi (Schellenberg, 2008, s.68).

Bir arşivcinin değerlendirmesi, kayıtların nasıl meydana geldiğinin araştırıldığına ve yayınlanmış ve yayınlanmamış diğer kaynakların analiz edilmesine, gözden geçirilen kayıtların ana konusunun kullanılabilirliğine bağlı olacaktır (Schellenberg, 2008, s.70).

© ÜNAK 2013 Konferansı Bildirileri

Devletin arşivinde yer alan resmi belgeler birinci derecede kanıt niteliği taşıması ve üzerinde işlem yapılması itibariyle oldukça önemlidir. Ancak yalnızca bu belgelere dayalı olarak araştırma yapmak ya da herhangi bir yargıya varmak kimi zaman yeterli olmayacaktır. Çünkü devlet kayıtları içinde yer almayan bir takım özel belgeler "gerçeği arayan" araştırmacılar için vazgeçilmez kaynaklardır. Bu özel belgeler çoğunlukla devlet kademesinde önemli görevlerde bulunmuş ya da toplumda çeşitli etkinlikleriyle ön plana çıkmış bazı kişi, aile, dernek, yarı kamusal ve özel kuruluşların arşivlerinde saklanmaktadır. Dolayısıyla özel mülkiyete sahip bu belgeler arasında devleti ya da kamuyu ilgilendiren olumlu ya da olumsuz etkiler yapabilecek nitelikte bazı arşiv belgelerinin bulunması devlet arşivi kapsamı içerisinde özel arşivlerin statüsünü tartışmaya açmaktadır.

Özel arşivler ile ilgili vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta ise; bu tür arşivlerin genellikle devlet geleneği olan ve bürokrasi mekanizmasının uzun süre belirli kurallar çerçevesinde yürütülmüş olduğu, ekonomik ve siyasi olayların tarihleri üzerinde belirleyici devletlerde görülüyor olduğudur. Bu tür devletlerde siyasetçiler, elçiler, çeşitli düzeylerdeki kamu görevlileri, büyük ailelerin ve / veya hanedanların bireyleri, kendilerine ait zengin arşivler oluşturmuşlardır. Ülkemizde bu şekilde oluşturulmuş ve genellikle siyasetçi ve iş adamlarına ait ülkenin siyasi, ekonomik ve tarihi değerleri açısından önemli özel arşivler bulunmaktadır.

Ülkemizde bazı kişi ve kurumlara ait özel arşivler son 3-4 yıl içerisinde düzenlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışmalar sadece var olan arşiv belgelerinin elektronik ortama aktarılması (sayısallaştırılması) şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaları yapan özel şirketlerde arşivcilerin görev yapmaması, modern arşiv yöntem ve tekniklerinin uygulanamaması çalışmaların gerçek anlamda bir arşiv düzenlemesi olarak kabul edilebilmesini güçleştirmektedir. Özel arşiv sahibi kişi / kurumların "koruma" amaçlı bir fikir içerisinde olması nedeniyle ve mevzuattaki eksiklikler de göz önüne alındığında erişim ve denetimi oldukça zorlaştırmaktadır. Bu arşivlerin söz konusu fikirden kaynaklanan en belirgin çekincesi / eksikliği bilimsel çalışmalarda barındırdıkları arşiv belgelerinin kullanılamamasıdır. Çoğu kişi ya da kurum arşivlerini düzenleme ve kullanma için yakın çevresindekilerle iletişim kurmaktadır. Ancak konunun ve bu faaliyetlerin asıl muhatabı olan Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (DAGM) ile bağlantı kurmaktan özenle kaçınmaktadırlar. Bunun ardında ellerindeki arşiv malzemesine devletin el koyacağı kaygısı bulunmaktadır.

Özel arşivlerin daha yaygın bir biçimde kullanıma açılamamasının diğer bir nedenleri ise arşiv sahiplerinin ellerindeki malzemeyi koruyup / saklayacakları mekânlardaki fiziksel şartların yetersizliktir. Genellikle evlerde veya özel ofislerde saklanmaya çalışılan belgeler kaybolma, yıpranma veya çalınma olasılıkları nedeniyle kullanıcıya açılamamaktadır. Arşiv sahipleri ellerinde bulunan arşiv malzemesinin düzenlenmesi, kullanıma açılması ve yeterli şartlarda saklanması için gereken işgücü, teknik donanım ve diğer hizmet giderlerin için yeterli ekonomik güce de sahip değildirler. Zaten Türkiye'de kullanıma açık özel arşivlere bakıldığında genellikle çok tanınmış siyasetçi, iş adamı veya bilim adamlarına ait koleksiyonların düzenlendiği görülmektedir, bunlarında asıl sahiplerinin (oluşturucu, creator) çoğunun hayatta olmadıkları bilinmektedir. Arşiv sahipleri kendileri, aileleri, ilişkide olduğu diğer kişi ve kurumlarla ilgili veya toplumda yanlış anlaşılmalara neden olabilecek "özel" bilgilerin deşifre edileceği endişesi de taşımaktadır. Bu kaygı, arşiv sahibi bazı üst düzey yönetici ve bürokratların ellerinde kamu (resmi) belgelerinin bulunuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle arşivlerini özellikle de DAGM'ye bağışlamak, satmak veya devretmekten çekinmektedirler.

Türkiye'de tüm arşivlerin denetiminden sorumlu olan Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün (DAGM) özel arşivlerle ilgili yaptığı işlem ve uygulamalarda da olumsuzluklar vardır. DAGM'deki bazı yetkililerle yapılan görüşmelerde, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik'te belirtilen DAGM'nin özel arşivleri gerektirdiğinde satın alır / denetler maddesine rağmen böyle bir gelişme olmamıştır.

Özel arşiv sahibi kişi / kurumlar arşivlerini yukarıda bahsedilen çekincelerden dolayı ve DAGM'nin gerçek değerinin altında paha biçeceği düşüncesiyle daha fazla ücret ödeyen veya farklı güvenceler sunan kişi / kurumlara satmayı tercih etmektedirler.

Özel arşivlerin ve bu arşivlerde bulunan arşiv malzemesi Türkiye'de daha çok popüler süreli yayınlarda tanıtımlardan ileri gitmeyecek şekilde yer almasının nedeni de yukarıda bahsedilen çekincelerdir. Buradaki anlayış söz konusu arşivlerin sadece sahipleri ve onun istediği şekilde kullanılmasını istemesidir.

© ÜNAK 2013 Konferansı Bildirileri

Özel arşivlerin denetiminde ve bilimsel çalışmalarda kullanımının artırılması karşısında daha özel sorunlar da vardır. Bunların başında arşiv sahibi ile halefleri arasındaki nesil farkıdır. Bu farklılıklar dil bilmeme, -özellikle Osmanlı Türkçesi-, farklı ilgi alanlarına sahip olma ve arşiv sahibinin vefatından sonra ilişkide olduğu diğer kişilerle bağlantının kesilmesi şeklinde sıralanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti bilindiği gibi büyük bir imparatorluğun (Osmanlı İmparatorluğu) sonrasında kurulmuş ve yönetim şekli bir öncekinden oldukça farklı bir devlettir. Bu nedenle devletin asli unsurunu oluşturan Türk tebaa imparatorluğun, çeşitli coğrafi yerlerine dağılmış ve buralarda uzun süre yaşamışlardır. XIX. yüzyıl ile başlayan büyük toprak kayıpları nedeniyle bu tebaa mallarını, topraklarını ve akrabalarını bırakarak anavatanlarına dönmeye başlamışlardır. Bir-iki nesil sonra ise; uluslararası hukukun kendilerine tanıdığı haklarla bıraktıkları mallarını ve aile fertlerini araştırmaya yönelmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun temel ekonomik ve siyasi sistemi, toprak yönetimi ve vergi sistemi üzerine kurulu olduğu için bu alanla ilgili kayıtlar ciddi biçimde tutulmuştur. Bu kayıtlar yardımıyla yeni kuşak Türk vatandaşları geçmişleri, aileleri, taşınmaz malları vb. konularında araştırma yapma imkânı bulmuşlardır. Bu araştırma konuları arasında sağlıklı bilgilere en kolay ulaşılabilecek kayıtlar olan ve kişilerin bilgilerinin kayıtlı olduğu bazı arşiv belgeleri günümüzde ne yazık ki bürokratik süreçler ve yanlış bilgilendirmeler sonucu verimli kullanılamamaktadır. Bunun en önemli sonucu şecere / soy bilimin ve şecere çıkarma tekniklerinin gelişmemesidir. Özel arşivler bu bilimin gelişmesinde ve söz konusu girişimlerde kaynaklık etmesi açısından da öneme sahiptir. Günümüzde kişi, aile ve kurumlar şecere çıkarma işlemlerini neredeyse unutmuşlardır. Bunun ardında günümüzün rahat yaşam koşulları, bilgiye erişimin daha kolaylaşması ve insanların olayları kaydetme alışkanlığını yitirmesi yatmaktadır.

Son olarak özel arşiv malzemesinin en çok rastlanan ve orijinal bilgi taşıcısı olan günlükler, hatıralar, mektuplar ve fotoğraflar, özellikle belgesel nitelikli çalışmalarda yoğunlukla başvurulan, resmi tarih dışında, tarihin bilinmeyen veya az bilinen yönlerinin aydınlatılmasında yardımcı olan özgün arşiv malzemesi olarak kabul edilmektedir.

Sonuç

Kamu ve özel arşivlerindeki arşiv belgesi/malzemesi ve arşivlik belge/malzeme, bilgi kayıt ortamları, belge yönetimi elektronik depolama kapasitesindeki gelişim ve artış ile paralel olarak hızlı bir biçimde artmaktadır. Özellikle elektronik ortamda üretilen belgelerin/görüntülerin/fotoğrafların sayısı önümüzdeki 10 yıl içerisinde basılı/yazılı belge sayısını aşacaktır. Bunun yanı sıra gelişen görüntüleme ve çözünürlük teknolojileri nedeniyle resmi belgelerin asıllarını ve/veya eklerini oluşturacak "belge"ler milyarlarca terabayt yer tutabilecek bunlar için hâlihazırdaki veri işleme merkezlerinin kapasiteleri artırılmak zorunda kalacaktır. Özel arşivler için ise durum daha karmaşık bir hale gelebilecektir. Zaten erişim, organizasyon ve tanımlama sorunları yaşanan özel arşivlerde artan özel belge (özellikle fotoğraf ve video) miktarı bunların seçiminde, ayıklanmasında ve saklanmasında ki bir dizi sorunun da ortaya çıkmasına neden olacaktır. Örneğin bundan 100 yıl öncesinde fotoğraf çekme-çektirme imkânı ile kişisel olarak fotoğraf makinesi veya kameraya sahip olma imkânı da göz önüne alınırsa 50 yıl öncesinin teknolojisi ve imkânları arasında çok ciddi farklılıklar vardır. 100 yıl önce bir yüksek kademedeki kamu görevlisinin veya tanınmış bir figürün özel arşivinde ortalama 300-500 fotoğraf olabileceği düşünülürse 50 yıl önce bu sayının 2000-3000'e yükselmiş olabileceğini tahmin etmek zor olmayacaktır. Günümüzde ise bu sayının on binler ile ifade edildiği de bir gerçektir. Bu nedenle nesilden nesile aktarılan arşiv malzemesinin/belgelerinin katlanarak çoğaldığı ve organize edilmemesinin elzem olduğu da kaçınılmazdır.

Teknoloji yardımıyla bireylerin yaşamlarının hemen her anını kayıt altına alma imkânı ve isteği, daha sonra bunlara erişimde ve bunların aktarımında ciddi sorunların meydana gelmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Önümüzdeki 20 yıl içinde kamu arşivlerinde farklı materyaller üzerine kayıtlı belgeleri görmek bizlere oldukça normal gelecektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta artık "kâğıt" ağırlıklı olmayan arşivlere doğru bir kaymanın olduğudur. Elektronik ortama kaydedilmiş bilginin korunması ve aktarımı/transferi için yeni yöntemlerin, malzemelerin ve araçların kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Önceleri manuel olarak bir yerden bir yere taşınan, saklanan ve erişime açılan arşiv malzemesi, artık belki hacim olarak "ağır" olmasa da sayı olarak "çok" olacaktır. Burada önem verilmesi gereken, elektronik olarak çeşitli medyaya kaydedilmiş belgelerin kaybının, bozulmasının, kalitesinin düşmesinin veya açılamamasının önüne geçilmesidir.

Örneğin önemli bir toplantıda veya gezide/toplantıda tanınmış diğer bazı kişiler ile çekilmiş ve bir DVD'ye fotoğrafların;

© ÜNAK 2013 Konferansı Bildirileri

- kullanılan DVD'nin bozuk/yanlış/kalitesiz imal edilmesi,
- yanlış veya uyumsuz bir kayıt cihazı ve programı ile kaydedilmesi,
- DVD'nin çizilmesi, kırılması veya başka dış etkenlerle zarar görmesi,
- üzerine yapıştırılan etiketlerin ve yazılardan kimyasal olarak etkilenmesi,

gibi riskler ile açılamaması/erişilememesi olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca bu arşiv malzemesinin fiziki yönden korunması için de ayrı yöntem ve koruyucu malzemenin kullanılması gerekmektedir. Örneğin kâğıdın tutuşma sıcaklığı olan 451°F ~ 230°C belki de bir DVD-CD veya BlueRay'e kağıt kadar zarar vermeyebilir ya da kağıttan daha uzun süre bu sıcaklığa dayanabilir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki elektronik olarak kaydedilmiş verilerin kurtarılması için de birçok bilişim teknolojisi mevcuttur.

DVD-CD'nin marka/modeli, yazım hızı, saklandığı yer ve fiziksel koşullar ile bağlantılı olarak ömürleri 1-50 yıl arasında değişebilmektedir. Saklama süresinin ve erişimin sağlıklı olabilmesi için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir:

- karanlık ortam,
- kimyasal maddelere temas etmeme,
- oda sıcaklığı hatta daha düşük ısılarda saklama,
- hava oranının azaltılması,
- manyetik alandan uzak tutma,
- temasın azaltılması (Blau, 2006).

Arşiv belgelerinin kaydedildiği "media/medium"nın farklılaşması bu medyanın kullanıldığı veya çalıştırıldığı yazılım ve donanımın da doğal olarak önemini artırmaktadır. Son 10-12 yıl içerisinde yazılım ve donanım ürünlerindeki sürüm farklılıkları, bunlarla ilgili hazırlanan yama (patch) programları, bu medyadaki veri aktarımlarında sorunları gidermedeki çalışmalara örnek olarak gösterilebilir[*].

Elbette sadece dijital olarak üretilen belgelerin/malzemenin, dijital ortama sonradan aktarılmış olan belgeye/malzemeye göre kaybolma, yok olma veya bozulma riski çok daha fazladır. Aslı veya orijinali var olan bir belgenin defalarca dijital ortama aktarılması mümkündür. Fakat diğer yöntem ile üretilmiş olanlarda süreç daha uzun ve maliyetli olabilecektir. Çünkü her ne kadar erişilemeyen, çalışmayan veya açılmayan dijital verilen geri getirilmesinden ya da erişilebilir kılınmasında yapılacak işlem tamamen profesyonel ve kurtaracak olan kişi/kurumun belirleyeceği maliyette olacaktır.

Arşivlerin özel veya kamu açısından olsun kurumsal önemi tartışılmazdır, ancak teknolojinin getirdikleri, arşivin kişisel olarak da çok önemli olduğunu göstermekte, bu da önümüzdeki süreçte ulusal arşivler kurumsal hizmetlerin yanı sıra özel arşivlerin organizasyonu için de eğitim, danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ağırlık vermek durumunda kalacaklardır. Arşivcilik geçmişi, anlayışı ve mesleğe verilen önemin üst düzeylerde olduğu bilinen Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de özel arşivlerin organizasyonu ile ilgili olarak bu ülkelerin milli arşiv ve kütüphanelerinin web sayfalarında konuyla ilgili uzmanlar tarafından hazırlanan dokümanlar yer almaktadır. Hatta ABD'de özel arşivlerin çeşitli alanları ile ilgili olarak saati 30-60$ arasında değişen özel dersler verilmektedir[**]. Bu ülkeler siyasi ve ekonomik yapıları nedeniyle ister kurum ister kişi/aile olsun özel arşivlere imrenilecek düzeyde önem vermektedirler[***].

---

[*] *IMAX (Image Maximum), IMAX Corporation tarafından geliştirilen ve son 10 yıldır sinema sektöründe kullanılan yüksek çözünürlüklü (8000 pixel) bir hareketli film teknolojisidir. Bu teknoloji ile çekilen filmlerin formatı, normal boyuttaki filmlerden 2 kat daha fazladır. Örneğin 2:45:00'lık bir film 48 makaralık ve yaklaşık 19 kg.lik bir kütleye sahiptir ve bu haliyle normal bir film rulosundan 9 kat daha ağırdır. Bu rulolar görüntü ve ses kalitesinin bozulmaması için 13°C sıcaklıkta saklanmalıdır.*

[**] *Bakınız; Archive Principles and Practice: An Introduction to Archives for Non-Archivists, 2011, 03.08.2013 tarihinde http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/archive-principles-and-practice-an-introduction-to-archives-for-non-archivists.pdf adresinden erişildi. Philip Gale, The Role of Private Archives Team at The National Archives, 2012, 03.08.2013 tarihinde www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/philip-gale.pdf adresinden erişildi. Why Digital Preservation is Important for You 03.08.2013 tarihinde http://www.digitalpreservation.gov/multimedia/videos/personalarchiving.html adresinden erişildi. Personel Digital Archiving Day Kit, 03.08.2013 tarihinde http://www.digitalpreservation.gov/personalarchiving/padKit/handouts.html adresinden erişildi.*

[***] *Carol Massar, Inside Coca-Cola Private Archives, 9 December 2012, 03.08.2013 tarihinde http://www.bloomberg.com/video/82411494-inside-coca-cola-s-private-archives.html adresinden erişildi.*

Kaynakça

Archive principles and practice: An introduction to archives for non-archivists. (2011). 03.08.2013 tarihinde http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/archive-principles-and-practice-an-introduction-to-archives-for-non-archivists.pdf adresinden erişildi.

Blau, J. (2006). Storage expert warns of short life span for burned CDs. *Computer World*. 20.05.2013 tarihinde http://www.computerworld.com/s/article/107607/Storage_expert_warns_of_ short_life_span_for_burned_CDs adresinden erişildi.

Delmas, B. (1991). *Arşivler*. Çev. Nihal Somer. Ankara: T.C. Başbakanlık DAGM Cumhuriyet Arşivi Yayın Dairesi Başkanlığı.

Gale, P. (2012). *The role of private archives team at the National Archives*. 03.08.2013 tarihinde www.nationalarchives.gov.uk/documents/archives/philip-gale.pdf adresinden erişildi.

Massar, Cl. (2013). *Inside Coca-Cola private archives*. (9 December 2012). 03.08.2013 tarihinde http://www.bloomberg.com/video/82411494-inside-coca-cola-s-private-archives.html adresinden erişildi.

Personel digital archiving day kit. (2013). 03.08.2013 tarihinde http://www.digitalpreservation.gov/ personalarchiving/padKit/handouts.html adresinden erişildi.

Schellenberg, T. (2008). Arşivsel değerlendirme İlkeleri. Çev.: İ. Bozan. Yay. Hazl.: İ. Keskin. *Arşivcilik Metinleri* içinde (ss.55-70). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Why digital preservation is important for you. (2013). 03.08.2013 tarihinde http://www.digitalpreservation.gov/multimedia/videos/personalarchiving.html adresinden erişildi.